

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

III. рік. Ч. 50.

Відень, 6 серпня 1916.

Ч. 110.

Просимо відновити передплату, інакше безумовно здержимо висилку часописи.

Гінденбург командантом також українського фронту.

Урядово сповіщають:

„У часі присутности Його Великості німецького цісаря на східнім фронті за згодою Його ц. і к. Апостольської Великості наступило нове управильненне команди, котре рахуєть ся з положенням, сотвореним загальною російською офензивою.

За згодою обох начальних військових управ злучено разом під генералфельдмаршалом Гінденбургом більше військових груп для одноцільного ужитку“.

Хто з Українців опинив ся від самого початку війни по сім боці російської боевої лінії, той відчув, яку могутню симпатію здобув собі в українських серцях сей найбільший німецький полководець. У пресумних хвилях його побіди над безоглядним ворогом українського народу оживлювали в наших душах сподівання, що зближаєть ся час увільнення українського народу зпід московського й польського панування, усували розчарування та зміцнювали наше переконання, що в сій війні не було иншого виходу для Українців, історія котрих виказує найсвітліші моменти в культурнім і політичнім розвитку тільки в звязку з західною Европою, як піти слідом тих українських історичних керманичів, що при помочи західно-європейських держав хотіли визволити ся з щораз тісніших вузлів московського вужа-давителя.

І сьогодні наш народ, найнещасливійший з нещасливих, на пятьсот кілометровім просторі котрого завзяті бої рівняють цвітучі села й міста з землею і приневолюють відвічних господарів сеї землі зазнавати гіркої долі скитальців по широкій Росії або західних краях Австро-Угорщини, знов важить ся сподівати ся, що не марне пролита кров квіту українського народу, що не марне знищені українські землі як ніколи передтим, що не марне стільки страшного перетерпів і далі терпить кожний свідомий Українець. Чи стоїмо на передодні якихсь важних подій, покаже найблизша будучина. З минувшини знаємо, що там, де верховну власть

мав Гінденбург, і мілітарні й політичні відносини укладали ся так, що для Українців в се хіба музикою будучини.

Команда Гінденбурга над усіма військами союзних держав на російськім фронті се найвідраднійший симптом на тлі деяких менше відрадних фактів останнього часу. До відрадних фактів треба зачислити ті німецькі голоси, що числами доказують більшу російську грозу ніж англійську для почвірного союзу. Тут належить і діяльність Національного Комітету в Німеччині, що поставив собі цілю приготувити мир, котрий відповідав би воєнним ділам і державним потребам Німеччини. З 86 відчитів про воєнні ціли Німеччини, які уладив сей Комітет у різних містах держави 1 серпня, відомо до хвилі писання отсих рядків тільки те, що говорив у столиці Берліна відомий політик Гарнак. Він домагав ся рішучого випертя Росії з західної Европи, поставлення міцної межі між Европою і Росією та приневолення Росії вести орієнтальну політику, а занехати зовсім нашір на захід.

Ставлячи поруч себе такі й подібні факти, відчуваєть ся зараз їх звязь з переданням головної команди над союзними військами на російськім фронті Гінденбургові. В його руках спочиває тепер можливість вибирати місце, де повести межу між Европою й Росією.

Для Українців дуже важне питання, в котрім місці схоче Гінденбург повести згадану межу, бо від сього залежить і питання, хто та коли розв'яже українську справу. Не дамо їй ніколи вмерти ми самі, але можемо піти без порівняння швидшими кроками наперед, коли в першій мірі для добра нашого народу, а в неменшій для одержання сильної стіни перед Азіяцями та забезпечення балканських держав і Туреччини повстане велика самостійна українська держава як найпевнійший союзник осередньої Европи і проти Росії і против евентуального иншого ворога.

Про велета.*

(Казка).

Давно, в дитячий любий вік,
в далекім ріднім краю
я чула казку. Чула раз,
а й досі пам'ятаю.

Мені її розповідав
малий сільський хлопчина
без тенденційної мети,
бо він же був дитина.

Ні, він розказував її
з простотою святою
(я може помилку роблю,
що казку в рими строю).

Ми з ним сиділи у садку
вечірньою порою,
в той час, як захід розпалив
пожежку за горою.

Вечірній вітер турбував
стареньку нашу грушу
і щось тавмне і жаске
нам заглядало в душу.

Усе лякало нас: трава,
що тихо майоріла,
і гаю дального стіна,
що в заході горіла.

Та навіть в групі тій старій
ми певности не мали, —
хто знав, про що її гілки
на „мигах“ промовляли?

А найстрашніший нам були
оті ставні тополі,
що вишикувалися в ряди —
запевне з злої волі!

Бо все те, запевняв Лаврін
(так приятель мій звав ся)
зросло на велеті тому,
що з Богом позмагав ся.

Той велет сильний був комись
не тілом лиш, а й духом,
всі людські чута й кайдані
зривав єдиним рухом.

Його збороти не могла
ніяка мідь ворожа,
поки на нього не прийшла
тавмна кара божя.

Чим велет Бога прогнівав,
того Лаврін не відав.
Питала потім я й старих,
та жаден не повідав.

Не втримав велета Господь
своїм ясним перуном,
а тільки сном його накрив,
немов мякеньким руном.

Сон, кажуть, божя благодать, —
ні, часом кара божя!
Сніткала велета у сні
приходонька неюжа.

Лій велет, — думав, на часок,
тай спить уже століття,
землею заснітив ся весь
і марить про спразіття.

Бо скористали вороги
з його важкої млості,
безкарно точать з нього кров
і троцять білі кості.

Вже оснували тіло все
залізними дротами,
припали до глибоких ран
неситими ротами.

Нераз до серця глибини
сягають хижі руки,
а велет спить камінним сном,
хоч терпить лоті муки.

Часами болісно у сні
наморщить густі брови, —
тоді стинають ся й шумлять
гаї, ліси, діброви.

Як дошкунуть неслітський біль,
він трохи ворухнеть ся,
по тілу корчі пробіжать,
уся земля зорігнеть ся.

Та не боять ся вороги,
гадають: „Ет, примара!“
Але ушухне божий гнів,
минеть ся й божя кара.

І встане велетень з землі,
розправить руки грізні
і вмить розірве на собі
усі дроти залізні.

„Все, що налігло на йомі,
одразу стане руба“...
Хлопя спинилось. Нам обом
волосє стало дуба.

„Комі-ж він встане?“ тремтячи,
спитала я хлопчину.
— „За рік, сто рік чи за безрік,
а може й в сю хвилину“.

Тут раптом вихор налетів
і дерева здригнули.
Ми, як сполохані пташки,
до хати враз майнули...

*

Кохана стороною моя!
Далекий рідний краю!
Що раз задаю я тебе,
То й казку сю задаю.

* З книжки „Привіт Іванови Франкови в сороколітте його письменської праці 1874—1914.“

Російська небезпека.

З виданої у Відні в перекладі з шведської мови книжки письменника Карла Гільдебранда „Die Donaumonarchie im Kriege“ (Наддунайська монархія у війні) познайомлюємо наших читачів з одним розділом, а цікавих довідати ся дещо про книжку відсилаємо до бібліографії в найближшій числі. Книжка вийшла накладом „Ц. к. Університетської видавничої Книгарні“.

Дня 9 марта 1914 р. розпочав ся у Львові замітний процес о державну зраду, який скінчив ся 6 червня, тільки кілька тижнів перед вибухом війни. Журналіста Бендасюка, одного студента та двох православних священників, уроджених у Галичині, але вихованих у Росії, обвинувачено в пропаганді для ворожої держави, себто московської, а навіть приведено правдоподібно дуже добрі докази на те, що їх діяльність очевидно була шкідливою для австрійської монархії. Процес викликав велике зацікавлення в Росії, а се виявило ся між иншим у тім, що провідник кадетів Маклаков пробував доказати в одній часописній статі, що цілий процес се тільки діло пімсти австрійського правительства на нелюбих елементах. В російській пресі грожено тим, що засуд мав би неприємні наслідки для російських Поляків, а багато Москалів на визначних становищах перебувало в часі частини процесу у Львові. Російські гості виступали майже так, начеб вони були вдома. Читаю в однім звідомленні, що вони в судовій залі мали нагоду цілувати обвинувачених; сильнійше ледви могли вони виявити свої симпатії.

Процес закінчив ся дивно: присяглі судді увільнили одноголосно всіх обвинувачених.

В три місяці пізнійше увійшли російські війська до Львова, котрий опісля, майже рік по скінченні процесу, знов увільнено. Тимчасом перейшло населення тверду, але корисну школу, в котрій навчило ся більше цінити австрійські конституційні форми й австрійську культурність. Події в звязі з процесом кидають різке світло на те, як конечною була дійсно така наука.

Чим більше старав ся я увійти в лабіринти російської агітації, тим яснійшим ставало для мене те, що вже перед війною розвинула ся поважна небезпека для цілоти австро-угорської монархії. Загальна увага відвернула ся у великій мірі від сильного російсько-австрійського противенства до балканського півострова. Зацікавлення тим, що діяло ся на північній границі, було досить другорядне, а дослід того показує, що Австрійці виявляли дивненську терпеливість, часом навіть сліпоту супроти небезпеки, котрої зовсім не можна-б пояснити, коли не взяти під увагу трудностей австрійської державної політики з огляду на всі національні противенства. Галичина видаєть ся мені знаменитим доказовим матеріалом на те, що Австро-Угорщина не бажала війни, — та велика терпеливість указує на инший напрям, — але що війна стала-б кінець кінців у кождім разі неминучою задля сильного агресивного поступування Росії в межах австро-угорської монархії.

Російська агітація вела ся цілі десятиліття, а дуже пособляло їй національне противенство між Поляками й Українцями в Галичині. Управа краю віддавна польська, польська культура панувала й таки ще тепер панує. Національні різниці зазначають ся навіть у соціальної і економічної області. Освічені круги, великі земельні власники й урядники по більшій часті Поляки, навпаки дрібні селяне в східній Галичині Українці. Головна маса Поляків противила ся основним змінам дотеперішнього стану, а тимчасом між Українцями щораз сильнішим і сильнійшим ставав радикальний напрям. Українці заявляють самі, що вони справжні приятелі монархії в противенстві до Поляків, котрі є московілами. Зате з польського боку говорить ся, що Українці не тільки революційно настроєні, але й наслідком своїх взаємин з російським населенням небезпечні для цілоти держави. Сі незгідні зізнання мають своє просте пояснення в тім, що обидві національності розпадають ся на такі табори, що

в лоні кожної з них обох є московіфільський напрям: Старорусини (в противенстві до вірної держави, але радикальної молоді України) й національно-демократичні Поляки. При таких замотаних відносинах легко прийшло ся російським агітаторам ловити рибу в каламутній воді.

Російська агітація в Галичині почала ся в 1840 рр. за панування царя Миколи I. Розпочав її московський професор Михайло Погодін, котрий обїхав Австрію та в однім звідомленні заявив, що монархія валить ся та призначена на упадок через славянські народности. Він поручав давати підмоги ученим, вести релігійну пропаганду й ширити московську літературу. Вже в 1841 р. висловив ся один чеський учений, що Чехія стане вільною, незалежною та повною панею в своїм домі щойно того дня, котрого Росія наново загорне Галичину*. Всеславянські сподівання зросли, коли бурі 1848 р. захитали австрійською державною будовою в її основах і коли вислано одну російську армію на Угорщину, щоб помогти здушити революцію, яка в противнім разі могла поширити ся також на російську Польщу. Ся участь у внутрішнім розвитку наддунайської монархії знаменито надавала ся очевидно до того, щоб піднести значіння Росії в південних і західних Славян. Тоді зеднано для російської справи одного з найенергічнійших передових борців за неї — радника двору Адольфа Добрянського.

Кримська війна відперла Росію, а вислід польського повстання в 1863 р. охолодив над міру гарячі славянські мозки. Одначе „Славянське добродійне Товариство“, засноване 1858 р., поширило свою діяльність також на славянські народи Австро-Угорщини, а в галицькім народнім письменникови, послові до Державної Ради та кравего Союму, Іванови Наумовичеві, знайшов ся агітатор, що поніс все-славянську думку до сільських хат. По поразці Австрійців під Кенігсретцом 1866 р. заявив він відкрито, що Українці той самий народ, що московський, і пророкував, що незабаром злучать ся вони з ним політично.

З часу коло 1870 р. походять два російські програмові писання, книжка Миколи Данилевського „Росія й Европа“, що мала багато видань і великий вплив, і брошура генерала Ростислава Фадзева. Перший хоче поділити Австрію й Туреччину та злучити всі славянські нації під проводом Росії; Галичину пляновано прилучити до російської держави. Фадзев вірить у поміч австрійських Славян, як тільки Росія здобуде собі їх довіре, а се може стати ся найліпше через визволення нещасливих „галицьких русских“ (— Українців).

Запаодлива пропаганда поширила сі думки в Галичині та на Буковині з такою загарливістю, що в 1882 р. мусів відбути ся процес о державну зраду проти радника двору Добрянського, його доньки, Наумовича та ще деяких инших причетних до тої справи осіб. Енергічнійший дух вступив опісля наново в російську агітацію щойно тоді, коли відбито російський колюс у східній Азії й він почав наново займати ся національними питаннями Австрії та балканського півострова. Інтригантська гра ставала в Галичині щораз інтенсивнійшою, народні пристрасти доводили до ворохобень, а проти кількох намісників австрійського цїсаря, здаєть ся, не є несправедливим закид, що вони більше думали над здержаннем розвитку Українців ніж над відпертем російських вмішувань. Один з них упав у 1908 р. жертвою кулі українського студента.

Політика графа Еренталя, котра довела до прилучення Босни й Герцеговини в 1908 р., розярила Росію до краю й велика війна була-б певно вже тоді вибухла, колиб у Росії були уважали армію уоруженою. Одначе так не було й воєнні хмари розійшли ся. Тим замітнійше те, що три посли до австрійської Державної Ради, Чех, Словінець і Старорусин, удали ся потім в маю до Петербурга, щоб узяти участь у

* Се слова Ганки з 1841 р. Їх поставив автор на мотто отсього розділу книжки. Ред.

всеславянській конференції, на якій голова Польського Кола в третій Думі, Роман Дмовський, назвав німецтво дійсним ворогом усіх Славян і Поляків. Побіч „Славянського добродійного Товариства“ прийшло в Росії до заложення „Галицько-руського Общества“, що поставило собі за ціль вести пропаганду в Галичині. Московське „Товариство славянської культури“ пробувало поправити положення російських Поляків, аби через те здатати також австрійських братів. У липні відбув ся великий славянський зїзд у Празі; неославянський — се була нова назва для нього, яка заступила назву „всеславянський“. Галицькі Поляки були добре заступлені; говорило ся довго та широко про російсько-польське збратанне. Ще незвичайніший ніж сам зїзд був його найближший вислід. Багатьох визначних учасників зїзду, як графа Володимира Бобрінського (своєка російського губернатора Галичини 1914—15), генерала Володімірова й інших, запросили приватні приятелі до Галичини й приготували для них урочисте прийняття в Кракові, Перемишлі, а передовсім у Львові, де відбув ся великий бенкет. Святочні промови доходили очевидно близько до межі державної зради; в честь милих гостей улажено богослуження, а коли вони зайшли до одної церкви на селі, поздоровив їх священник у повних ризах і депутата селян. На Буковині мав граф Бобрінський сильніше висловити ся, ніж могли допустити се миролюбні польсько-австрійські влади, й він мусів швидко вертати до свого власного краю. Характеру сеї поїздки можна менше більше додумати ся з привітної промови на перемишлькмі залізничім двірці, де висловлено заступникам „пануючої російської держави“ подяку за те, що вони згадали за „братів поневоленої Росії“. Се мало означати австрійських Славян. Підчеркую ще раз, що сеї події зайшли в тім році, коли напруженне між Росією й Австро-Угорщиною трохі що не до вело до війни. Значущою для тодішнього положення була подорож царя до Італії в 1909 р., в часі якої вибрана путь очевидно не дала нагоди російському володареві вступити на австрійську область.

„Неославянська“ пропаганда зростала відтоді щораз більше й на празькмі конгресі в 1912 р. брав участь навіть вищий урядник російського міністерства. В нових мілітарних і політичних московських книжках писало ся тепер, що наддунайська монархія стоїть перед розпадом і що вона не може більше рахувати на Славян у війську.

У Галичині ведено агітацію на різних лініях, які збігали ся в кількох товариствах народньої освіти з іменами, котрі їх забезпечували, й позірно невинними програмами. Найважнішими товариствами того роду є організації „Общества имени Михаила Качковского“, заснованого 1875 р., з осідком у Львові й дуже поширеного незабаром писаннями популярного священника Наумовича. Вже перед кількома літами раховано 34 філій з майже 20000 членів і 1168 читалень. Провід був наскрізь москвофільський і діставав що року з Росії 12000 рублів, а до того принагідні додатки. Члени не потребували бути відразу свідомими москвофілами, але їх сильно оброблювано. Особливим знарядом російської агітації стало „староруське“ пожарне товариство „русскихъ дружинъ“. Правильник (збір правил) для пожарних вправ уложено в московській мові й він містить такі самі слова команди, як правильник для російської піхоти з 1911 р. Вкінці треба згадати, що „Народный Домъ“ у Львові дістав ся в руки москвофілів, фундація з якими 2,500.000 К маєтку, котра розділює стипендії, має бурси для учеників і студентів, велику бібліотеку, музей, як і льокалі для зібрань, з яких користали різні інші товариства. Яко куріоз треба зазначити, що будівельну площу під „Народній Дім“ дарував цїсарь у 1852 р. „Українцям Львова“. Москвофіли мали своїм проводом різні кредитові товариства й користали з них, а Ставропільський Інститут у Львові, злучений з археологічним музеєм, часто відгравав ролю посередника при грошевих посилках з Росії. В російських часописах можна було часто читати поклики до грошевих збірок для „подъяремныхъ австрійскихъ русскихъ“, у першій лінії на заведенне шкіл.

Недавно було 4 московських шкіл з бурсами у Львові, а всім в інших місцях з 2000 учениками разом. При візитації сконстатовано в 1910 р., що науку подавано в московській мові та що ученики навіть у зносинах між собою мусіли уживати сеї самої мови; по бібліотеках не знайдено жадних українських книжок, а тільки московську літературу; виключно московські карти були в ужитку, а на стінах бачило ся портрети Москалів і москвофілів (Наумовича й інших). Ледви чи можна ліпше подбати про вихованне агітаторів — і се допустили влади! Треба зазначити, що Галичина має далекосяглу самоуправу й що адміністраційні влади надто довго були осліплені. Російська православна церква не належить до державою признаних в Австрії церков, а все-таки ведено інтенсивну пропаганду за сею вірою в Галичині та на Буковині. Здібних хлопців зваблювано до російських монастирів і там діставали вони своє вихованне. Селянських дітей віддавано до шкіл у Росії. Уладжувано прощі до святих російських місць. Галичину поділено, можна сказати, на три округи. Висилано місіонарів, а коли в однім місці оброблено протягом якогось часу ґрунт, тоді намовлювано населенне масово переходити до російсько-православної церкви.

Зовсім природно, ся пропаганда вимагала великих грошевих засобів. Велика збірка на сі цілі в Росії мала дати перед кількома роками 3 мільйони рублів, а в марті 1913 р. депутация з Галичини мала відвідати графа Бобрінського в Петербурзі та при тім одержати „позичку“ в сумі 2 мільйонів рублів.

Хочу покласти натиск, що все те, що я тут представив, узятє з урядових доходжень і актів, яким зовсім можна вірити, та що я проминув горетку подробиць, котрі доступні для зацікавленого в книжках, наведених при кінці отсеї глави. Одначе все-таки для доповнення мушу торкнути ся дальшого складника російської підмінової роботи: мілітарної шпіонажі.

Се зовсім зрозуміла річ, що великі європейські держави мають докладні вістки про взаїмні мілітарні приготування. Одначе коли розвідуванне вироджуєть ся в торг о совість і честь людей і коли зводить ся голодних на гроші мушци і жінок допускати ся зради проти свого власного краю, тоді гідко стає людині за таке осоружне поступуванне. В таких разі видаєть ся мені мілітарна шпіонажа липкою каракатицею, що сама добре схована, простягає свої хапальця на загибель тим, що дістануть ся в них. Ми маємо в Швеції несмачний досвід з російською шпіонажею й багато Шведів має всяку причину проклясти хвилю, в якій дали себе здурити золотом Сходу, а все-ж воно досить ясне, що тільки частинка зрадницьких інтриг вийшла на денне світло. Коли бачить ся підмінову роботу таких розмірів в меншій країні Швеції, легко можна зрозуміти, що велика австро-угорська держава мусить спонукувати до крайньо інтенсивних зусиль. У часі боїв у Галичині вірили Австрійці, що вони ствердили, що часто Москалі наперед докладно знали про найліпші артилерійні становища та що на важніших пунктах були вимірені віддалення для улєкшення ціляння. Між иншим чув я, як оповідали, що кілька австрійських ранених, котрі лишили ся близько села по відході своїх військ, побачили мушцину високо на верхку дерева, який давав Москалям виразні знаки; мушцину зловлено й він оказав ся російським офіцером, котрий уже перед вибухом війни жив у сім селі. Дуже часто доносять, що означення віддалень намальовані на дахах селянських загород і що деякі части краю обмотала сітка шпіонів, котрих забезпечила собі російська армія вже в мирі.

Правительство й військові влади, здаєть ся, довго пробували замовчати відкриття, пороблені від часу до часу, та сеї тактики не можна було задержати на далі, бо підмінову роботу роблено щораз енергичніше й вона приймала форми, що викликували щораз більший неспокій. Лише з останнього часу треба згадати, що один полковник генерального штабу застрілив ся, коли на денне світло витягнуено деякі пожалування гідні трансакції, що „рентовика й журналіста“ та його

співробітника в Будапешті засуджено на довічне ув'язнення, що стара пані-шляхтянка та її син старалися звербувати шпівнів і мусіли відпокутувати свою вину тяжкою в'язницею, що два брати Геровські в Чернівцях утікли перед справедливістю до Росії, звідки вернули разом з російською військовою силою, щоб у своїм ріднім краю в часі московської інвазії управляти дійсно насильно, та що двох братів Яндрічів, одного бувшого поручника, другого надпоручника й відкомандированого до воєнної куховарської школи, приловлено на широко розгалуженій шпівнській діяльності. Ся остання справа видається поважнішою, бо Росії продано пляни воєнного виступу і твердинь, розпорядки, що торкалися оборони Галичини, як і тайни воздушної фльоти й артилерії. Російський військовий аташе та проповідник російського посольства у Відні були головними особами в сій драмі й се викликало здивування, коли розійшла ся вістка, що молодий бувший поручник міг заробити своєю шпівнською діяльністю протягом кількох місяців коло 20.000 К. При багатьох процесах показало ся, що справжня шпівнська централь істну-

вала в Копенгазі — ясно, що без відомости Данців, — куди посилали листи також австрійські шпівни. Діяльність сеї централі пізнали ми також у Швеції, а коли судити по австрійським вісткам, здається, мала вона широке міжнародне значіння.

Шеф ген. штабу барон Конрад мав бути тим, що при підозрі пізніше забитого архикнязя Франца Фердинанда уладив відкритий похід проти сеї шпівнажі. В півурядовім комунікаті для преси повідомлено в лютім 1914 р. — саме з приводу процесу Яндрічів, що австро-угорська монархія заклала в останнім часі ціла армія шпівнів за російські гроші й що багато осіб ув'язнено.

Що значила праця шпівнів для першого походу Москлів до Галичини, може вияснити ся по скінченню війни — всім тим народам на користь, що бажають витягнути науку з великих подій історії, зокрема в сій разі з фатального ділання мандрівного рубля.

Карло Гільдебранд.

Тарасу Шевченкови.

I.

Далеко на вільних степах України
Де небо зливається з краєм землі,
Де пишні трави вкривають рівнини
І балки ховають веселі гаї;
Де краю не мають зелені луки
Й розлогі розкинулись ниви й лани,
А люде убогі цілують ще руки,
Що тичуть їм з ласки своєї пани;
Де кривда панує, а правда не чує,
— Бо п'яна безпросипу сидить по шинках,
Де кровю і працею панство торгує, —
Само-ж бенкетує — гуля по балях;
Де люде забули козацькі звичаї
І рід свій і славу і мову батьків,
Де тільки з усього зоставсь і лунає
Тужливий, за серце хапающий спів, —
Там кожної ночі в північну годину
Встає із могили Великий Борець
І дивить ся пильно на рідну Україну
І слуха, що каже йому вітерець.

— Тихо, Батьку, спочивай,
Міцно спить Твій рідний край.
В берегах Дніпро дримає,
Очерети коливає.
Гори всі повиті млою . . .
— Та недовго быть спокою! . . .
Хоч ще скрізь сліпі люде,
Та вже скоро воля буде,
Бо на заході пожари, —
Там зійшлись людські отари . . .
Серед крови і гармат
Там новий кується лад . . .

І замовк вітерець, заховав ся в кущах;
Знову тихо і все спочиває;

Тільки сивий Дніпро на крутих берегах
Сонну хвилю легенько гойдає;
Та шепочуть ся нишком стрункі комиші,
Наче радять про щось над водою . . .
Десь сполохана чайка кигиче в тиші,
Десь далеко в степу, над сагою . . .

II.

От одного разу, тільки північ прийшла
І розкрилась висока могила, —
Буря вістку Борцеви тому принесла
На могутніх нестриманих крилах.

— Годі, Батьку! Вставай!!
Вже прокинувся Твій край,
Вже Дніпро береги розливає . . .
Вся Україна горить,
Люд як море шумить
І кайдани із себе зриває! . . .
Ще сьогодні в ночі
Гострять списи й мечі . . .
А сонце зійде над горою
— Ніодного раба
Не найдеш і сліда, —
— Як один усі стануть до бою!
І в ворожій крові
Усі рани свої,
Всю ганьбу Твій народ позмиває
І у вольній семі
Заповіти Твої
І Тебе, свого Батька, згадає!

Німеччина, 4 липня 1916 р. ст. ст.

Полонений *Микола Струмон.*

Листи з Німеччини.

VII.

(Ще про німецький націоналізм. — Розвал у соціалній демократії й народна справа. — Патріотичні ключі цїсаря Вільгельма й канцлера Бетмана-Гольвега та їх значіння. — Всенародні організації Німеччини з часу війни).

В попередньому листі я писав про велику силу Німеччини в теперішній війні та найшов джерело тієї сили в зрості німецької суспільности до висоти одноцільної, міцно сповної національної індивідуальности. Розуміть ся, національної індивідуальности культурного типу, повязаної нитками одної національної думки та спільного національного почування, а не тільки зверхньою одежею мови чи навіть державної організації. Я сказав, що німецький народ під впливом великого зросту своїх культурних сил перетворив ся в одну предивну амальгаму, в одно „я“, так, як у біологічному творенню поодинокі клітини сполучають ся на вищому ступні творення в один суцільно ділающий організм.

Таким способом творять ся усі новочасні культурні національности, — їх вершок там, де за обрієм концентрації та координації не зостаєть ся вже ніяка поважніша частина суспільности, де всі одиниці — очевидно не в буквальнім сього слова значінню — пересякли духом спільної національної приналежности.

Національна одноцільність не виключає при тим зовсім ріжноманїтности — навпаки, чим вищий ступінь культури, тим більше людських типів-індивідуальностей, поодинокі беручи; але над сими ріжноманїтними індивідуальностями підносить ся тим сильніше спільне кільце обєднюючої національної синтези, яке лучить даний народ в одну, духово та матеріально скоординовану цілість.

Спенсер сказав би: поруч з диференціяцією відбуваєть ся тут впоряд процес концентрації й асиміляції.

Німецькому народови важко прийшло ся перейти Рубікон свого національного розвитку, бо історія поклала всілякі межі та численні рови, які його духовому зєдненню стояли на перешкодї, — але тим більший доказ зросту його сили, що за розмірно дуже короткий час перетворення розєднаної Німеччини, яка ще нині величаєть ся безлічю „пануючих домів“ і „державних“ границь, в одну німецьку національну державу стало довершеним фактом.

Прикладім сю мірку до багатьох народів, навіть і таких, які вже й записані в реєстрах людства як державно самостійні, а побачимо увесь далекий шлях, який ділить сі народи від новочасних націй в повнім значінню сього слова.

Духова національна спільність проявила ся в теперішній світовій війні найсильніше саме в тих народів, які стали вже на найвищім ступні культури: у Французів, Англіїців і Німців. Цілі віки та покоління вязали там нитки духової спільности, лучили одиниці в одну цілість і сі нитки виступили несподівано з усею силою назверх в часі теперішньої міжнародньої заверухи, так, як у людини випружують ся усі жили та нерви до одноцільного ділання в хвилях життєвої небезпеки. І що більш за все знаменне: ті спільні вузли показали саме переможну силу в тих народів, де внутрішня, соціальна й інтелектуальна диференціяція поступила найдалше вперед, де боротьбу суспільних класів і гуртків розпалено вже й перед війною до

границь. Ось порівняймо тільки Францію, Англію та Німеччину з такою Росією, а побачимо всю різницю між тамтими справді культурними державами й „темним царством“ Сходу. Там ідуть усі у бій, піддаючи ся волі цілости з власного почуття, а батюшка царь мусить навіть самих „коренно-руських“, себто московських салдатів гнати нагайками та кулеметами проти ворога, бо инакше ніодин однісінський не зостав ся-б на місці в обороні „атчества“. Там стоять проти себе самі нації в своїх найжизненніших представниках, а тут безпросвітні полчища, сполучені з собою хиба одною мовою та — трираменними хрестами...

Добре з відносинами необізнані могли-б закинути, що річ з обєдиненою Німеччиною не конче так добре стоїть, коли й там серед соціальної демократії витворила ся партія, яка стала на чисто інтернаціональним становищі. Сей закид не був би вповні справедливий. Навіть колиб справді гурт послів і провідників, які назвали себе „спільною праці“ (Arbeitsgemeinschaft), став зовсім поза скобками національних інтересів і заперечував усяке значіння націоналізму, й тоді се не був би ніякий доказ „проти“, бо в такій великій і високорозвиненій суспільности, як німецька, годі вимагати, щоб усе без виїмки стояло на одній національній платформі. Теоретики та загорільці, що йшли окунем проти всіх і вся, були все та всюди, та й не дивниця, що їх є гурток і в сучасній Німеччині.

Одначе в дійсности розвал у німецькій соціалній демократії лежить не так у точці націоналізму й безнаціональности чи інтернаціоналізму, а зовсім деінде. Німецька соціальна демократія була вже здавна розколена на двє, ще й перед 4 серпня 1914 р., хоч сей розкіл покривала вища рація партійної одноцільности та карности. Тільки що спірні точки обох таборів чи течій були тоді інші ніж тепер, у часі великої війни. У мирний час суперечка обертала ся коло питання про значіння парламентаризму та генерального страйку в класовій боротьбі пролетаріату, а тепер ся суперечка зосереджувала ся на справі анексії та відношення партії до німецьких буржуазних кругів. Соціально-демократичні ортодокси налякали ся, що через спільну боротьбу усіх суспільних класів Німеччини під одним національним стягом партія може легко загубити свої принципи класовости, інтернаціоналізму й антимілітаризму, та піднесли клич тривоги, намагаючи ся очистити організацію від „небезпечних“ новостей і „заснічення“.

Соціалістична теорія, принаймні та, яку виробили Маркс та Енгельс, мусить перебути після війни важку пробу ревізії не тільки в одній Німеччині, а чи з сеї прочищуючої проби вийдуть які нові догми соціально-політичних змагань, покаже будучність. Уже й тепер переважна частина соціалістичних ватажків у Німеччині звернула ся зовсім відкрито проти старих кличів марксизму та щораз більше є таких, які не в Маркса, але в його предтечі Лясаля шукають теоретичних основ для будучої соціалістичної програми.

Та лишім отєї всі міркування на боці, а перейдїм до нашої головної теми, то найдемо чимало матеріалу, щоб побачити, які тривкі коріння запустила національна ідея у всіх верствах і кругах німецького громадянства. Патріотизм і самопожертвоування для святої народньої справи, посунене

аж до геройства, духа солідарности та карности — не тих, що впливають з приказу, але тих, що мають своє джерело в почуттю всенародньої потреби — ви знайдете тут на кожному кроці, навіть і тепер, коли війна перетривала вже цілі два роки й коли німецькому народові приходиться ся більше ніж кожному іншому в сій війні класти жертви на вівтарі рідного краю. А коли цїсар Вільгельм ще з самого початку війни кинув клич, що він „не знає партій, — тільки Німців“, а канцлер Бетман-Гольвег вже недавно, що балачку про якісь національні партії „треба кинути остаточно до коша“, сї кличі впали видимо на дуже пригожий, давно підготований, справлений ґрунт і не zostали ся без успіху.

Кличі цїсаря Вільгельма та його першого дорадника були поправді лише символами того, що вже передтим довершило ся по тихо в душі народу.

Задля влучного зрозуміння переміни народньої психіки в Німеччині нема кращого доказу понад факт, що всі публичні інституції, які викликала тут воєнна потреба, зорганізовано на основі не територіальній або кля-

совій, але загально-державній і всенародній. Хто був би се передказав яких ще десять або двадцять літ назад, тому певно ніодин Німець не був би повірив. В Німеччині, де так тяжко прийшло ся сотворити одну державу, й то як звязкову державу, де кождий королік і володар так заздро пильнує своєї „суверенности“ та суверенности свого володарства, покликати до життя інституції, які переходять до порядку над усіма тими окремішностями та межами, се справді щось незрозуміле й несподіване. А одначе сї інституції на загально-народній основі сотворено, сотворено вмить, і то інституції, які силою та справністю своєї організації можуть стати взірцем для починів того роду.

Про сї величні інституції скажу окремо й подрібно в моїх дальших листах: се державний збіжєвий уряд (Reichsgetreideamt), уряд військових достав, державний харчовий уряд (Kriegsernährungsamt) та кілька організацій, покликаних до життя німецьким патріотичним жіноцтвом.

Др. Евген Левіцький.

Берлін, у липні 1916.

Суспільно-економічні відносини в Фінляндії.

Завдяки своїм природним умовам Фінляндія майже не мала землі, що надавала ся-б' для хліборобського оброблювання. Фінський народ мусів з великими труднощами штучно витворювати ріллю на голих скелях своєї батьківщини. Первісно се робило ся звичайно коштом величезних фінляндських лісів, котрі випалювано для сеї ціли, а отриманий таким чином попіл змішувано з землею, з чого по-вставала потім потрібна, менш-більш родюча рілля.

Зрозуміло, що така екстенсивна господарка, яка загрожувала існуванню фінляндських лісів, не могла тривати довго, а в новітніх часах, після заведення раціональної лісової господарки у Фінляндії абсолютно не можлива. Наслідком того побільшення площі під засів стало майже неможливим, а поруч з сим недостача ріллі відчувала ся щораз сильнійше. Отже не диво, що аграрне питання належить до найпекуційших справ внутрішнього життя Фінляндії, а її негайна поагода цілком необхідна, бо число безземельних селян т. зв. „торпарів“ страшенно зростає та загрожує „країні тисячі озер“ поважною аграрною кризою. Фінський уряд присвячує велику увагу поагодженню сеї дуже пекучої справи, а саме реформам дотеперішнього стану землеволодіння, головно через парцеляцію більшої земельної власности.

Історично витворили ся у Фінляндії три форми володіння: 1. т. зв. „skatte“, себто абсолютна приватна земельна власність селян-хліборобів, далі 2. коронні „гемани“, себто краєві хутори, котрі уряд віддає селянам у „вічну“ аренду, але без права продажі, нарешті 3. „frälse“, себто приватна панська власність, увільнена від яких небудь повинностей. Історично се дуже стара форма (датуєть ся від 1200 р.) фінляндського землеволодіння.

По конституційному закону з 1789 р. сї форми землеволодіння уважають ся непохитними. Лише „гемани“ можуть через закупно т. зв. „скаттового“ права стати ся „скаттами“, себто приватною селянською власністю. Зрозуміло також, що упривілейоване становище колишніх пан-

ських „фрельсів“ нині вже не має свого питомого станового характеру¹.

Щоб зарадити подекуди недостачі землі, фінський уряд викупив у старій Фінляндії удільні землі (апанажі), простір котрих виносив загалом 1,000.233 гектарів, і розпарцелював сю землю поміж 76.733 селян. Крім того заложив він спеціальний кредитовий фонд (10 міль. фін. марок), з якого позичають ся гроші селянам на закупно „геманової“ землі. Далі уряд набуває сам більші маєтки, котрі так само парцелюють ся поміж безземельних селян, а передовсім „торпарів“ (селян арендаторів). Таким чином протягом перших десятих років сього століття викуплено 48 більших маєтків у загальній ціні понад 4¹/₂ міль. марок².

В звязку з сими аграрними реформами Фінляндія перетворюєть ся поволі у країну дрібних селянських господарств, як се добре видно з отсеї статистичної таблиці³.

Великість поодиноких господарств	Число господарств	Загальна площа	% господарств	% площі
до 3 гект.	106.462	95.714	39,27	3,35
3—10 „	78.778	450.015	29,05	15,82
10—25 „	56.790	876.033	20,04	30,79
15—100 „	27.260	1,107.370	10,06	38,01
понад 100 „	9.838	336.060	6,68	11,13

Під хліборобсько-економічним оглядом влучно прирівняно Фінляндію до ліса, в „якім кожне дерево майже в однаковім ступні користуєть ся виживлюючими соками землі, соняшним світлом і теплом“ (Косковський).

Спроби унормувати аграрні відносини у Фінляндії й піднести матеріальний добробут селянського населення датиють ся вже від другої половини XVIII ст., себто від часу, коли ся країна вступає у стадію новочасного економічного розвитку й переживає свою „економічну фазу“.

¹ В. Koskowski, розд. VIII.

² Пор. К. Ф. Игнаціусъ: О мѣрахъ къ улучшенію социальнаго и економическаго положенія безземельнаго населенія въ Финляндіи. (Журнал „Финляндія“, 1909, ч. 17).

³ W. Studnicki, стор. 204 й далі.

Ще в XVI ст. мала вона примітивну господарку. Полювання й рибальство були головним заняттям її населення.

Шведи відіграли ролю камінярів новочасного економічно-промислового розвитку Фінляндії. Значна шведська колонізація у XVII ст. розпочала еру хліборобства в північній країні болот і скель. А через сто літ опісля самі вже Фіни почали робити заходи, щоб завести раціональну хліборобську господарку у своїй батьківщині.

Щодо сього найбільшу заслугу має „Фінляндське господарське Товариство“, założене в 1797 р. З його ініціативи у 1836 р. в маєтку Мустіалі основано спеціальний господарський інститут (опісля перемінений в агрономічну вищу школу), котрий багато причинив ся до раціональної годівлі худоби в Фінляндії. Так само й заведення раціональної лісової господарки в сій країні перевів головню мустіальський інститут. У 60 рр. з почину „Ф. Г. Т.“ почали закладати ся у Фінляндії селянські кредитові спілки.

Рівночасно його заходом розповсюджувано серед селян спеціальну хліборобську освіту, а незабаром при гельсінґфорськїм університеті założено агрономічний факультет.

„Ф. Г. Т.“ мало у другій половині минулого століття чимало філій на провінції, завданням котрих була загальна та спеціальна освіта фінських селян, піднесення їх духового й матеріального становища.

Тому, що наслідком вище зясованих причин хліборобство не мало у Фінляндії гарних виглядів на будуче, наприкінці 60 рр. (особливо-ж після загального неврожаю та голоду у 1867 р.) „Ф. Г. Т.“ присвятило спеціальну увагу раціональній годівлі худоби й молочарству, а насамперед гуртовому виробови масла. Все се вдало ся дуже гарно й успішно. Коли напр. у часі 1871—75 рр. вивіз масла з Фінляндії виносив 8 міл. кілограмів, в однім 1906 р. він досяг уже імпазантного числа 15 міл. кілограмів.

Ми вже сказали, що не зважаючи на все, Фінляндія є переважно хліборобською країною. Плястично представляє се професіональна статистика фінляндського населення (з 1900 р.)¹:

Зайняття	Число осіб	%
хліборобство	1,555.357	56,6
полювання й рибальство	17.027	0,6
промисл	228.343	10,6
комунікація	74.441	2,7
торговля	54.441	2,0
прилюдна служба	70.315	2,5
ранте	73.484	2,6
вільні професії	5.985	0,2
без означеного зайняття	429.610	15,1

Проте Фінляндія має вже за собою хліборобський етап свого економічного розвитку, переживаючи саме від кінця минулого століття у дуже швидкім темпі фазу капіталістичної індустріалізації й маючи для свого промислового розвитку без порівняння ліпші умови (знамениту водню комунікацію й дешеві природні сили) ніж для хліборобського поступу. „Фінляндія — говорить фінляндський дослідник її економічного розвитку — має значно більше підстав стати ся промисловою країною ніж країною великого землеволо-

діння... Фінляндія перетворить ся в недалекій будучині у промислову країну“¹.

Зріст міського населення Фінляндії на некористь сільського, як і повільний занепад ремісництва, є вимовним доказом упромисловлення сеї країни. Протягом XIX ст. міське населення Фінляндії збільшило ся 9 разів, а тимчасом сільське лише 3 рази. На початку минулого століття були у Фінляндії тільки два міста з числом населення понад 50.000 (Гельсінґфорс і Або). Нині у Фінляндії є чотири більші міста з числом населення понад 30.000. (Крім згаданих двох ще Тамерфорс і Виборґ). Гельсінґфорс має тепер (1915) загалом 170.000 людности,² крім того є ще десять менших міст з числом населення звиш 10.000.

Початки промислу датують ся у Фінляндії від XVII ст. Найстаршою галузю промислу було добування заліза з болотняної руди, звієне у Фінляндії вже від XVI ст. Примітивна обрібка заліза була відома Фінам віддавна, як се видно зі згадок про залізо та ковалів у фінських рунах, (пор. напр. коваля Ільмарінена з „Калевали“).

Від початку XVII ст. датуєть ся новочасний залізний промисл у Фінляндії. В 1610 р. у нюландській країні założено першу велику залізну гуту. Наприкінці того-ж століття їх число зросло до 10. В часі прилучення Фінляндії до Росії в неї було коло 100 металургічних фабрик.³

Як розвивав ся фінляндський промисл у першій половині минулого століття, про се нема докладних статистичних дат. У фінській часописи „Maamiehen Istävä“ (Приятель хлібороба) за 1844 р. наведені такі приближні цифри: всього 90 промислових підприємств з 1700 робітниками й загальною продукцією в ціні 570.000 карбованців.

Розвиток новочасного фінляндського промислу наприкінці XIX ст. представляє отся статистична таблиця:⁴

Рік	Число підприємств	Число робітників	Ціна продуктів у фін. марках ⁵	Пересічне число робітників в однім підприємстві	% фабрич. робіт. з заг. населення
1885	4.333	38.075	117.433.300	9	1,80
1890	6.496	59.123	167.042.500	9	2,50
1895	7.197	65.254	188.472.300	9	2,60
1900	8.038	98.759	339.569.100	12	3,66
1906	8.827	113.518	439.478.282	13	3,90

Загальний стан фінляндського промислу наприкінці першого десятиліття XX ст. (1907) представлений на дальшій статистичній таблиці:⁶

Поодинокі галузи промислу	Число підприємств	Число робітників	Ціна виробл. продуктів у фінських марках
Обрібка дерева	906	30.242	115.338.400
металургічн. пром.	1.673	19.268	61.448.426
будівляний	545	18.102	42.982.100
папіровий	179	14.550	55.935.500
текстильний	83	13.319	62.664.960
виріб споживч. прод.	2.920	12.206	101.107.600
обрібка каменя	350	9.920	15.200.300
виріб одєжи	1.266	6.315	14.606.300
обрібка шкір	909	3.767	21.336.800
ґрафічний промисл	193	3.673	10.352.000
хемічний	245	3.053	12.675.700
Разом	9.269	135.415	513.648.026

¹ Г. Торніо: Экономическое развитие Финляндии. (У журналі „Фінляндія“ 1909, ЧЧ. 19, 20, стор. 634).

² Пор. нові статистичні дані про Фінляндію у праці I. Oehquist-a: „Das politische Leben Finnlands“ (Подігичне життя Фінляндії), Лиськ, 1916.

³ W. Studnicki, стор. 211. ⁴ Торніо, стор. 637. ⁵ Фінська марка — 0,95 к.

⁶ Торніо, стор. 642.

¹ Для 143.000 населення недостає відповідних статистичних дат.

Як бачимо з вище наведених статистичних дат у фінляндським промислі, перше місце займає обрібка дерева, що цілком зрозуміле при величезній площі лісів у Фінляндії, а на другому є металургічний. З інших галузей промислу значнійше розвинені текстильний і продукція паперу. Фінляндський промисл головно зосередкований у нюландській, абобернеборзькій, тавастгуській і виборзькій губерніях.

Ми бачили вище, як старанно подбано про хліборобський розвиток Фінляндії. Не менше уваги присвячено й витворенню та піднесенню її упромисловлення, головно через поширення фахової технічної освіти у Фінляндії. З сією метою вже від 1847 р. позакладано реальні та спеціальні технічні школи. У 1872 р. гельсінфорську техніку зреформовано на вищу політехнічну школу. Крім того в Гельсінфорсі заложено центральну спеціальну школу для прикладної штуки та для піднесення артистичного промислу. На провінції влаштовувалися спеціальні фахові курси. Задля поширення фахової освіти зорганізовано спеціальний союз мандрівних технічних інструкторів. Рівночасно подбано про гігієнічні умови промислового робітництва. Се хотіли досягнути шляхом соціальних реформ, витворенням раціонального охоронного фабричного законодавства; далі санітарними розпорядками щодо промислових підприємств загалом, отже систематичною працею в області суспільної політики й гігієни.

Що торкається останньої, незмірно велике значіння має для неї масова протиалькоголістична пропаганда, зокрема протигорілчаний рух у Фінляндії, вершком якого був жовтневий закон з 1907 р., котрим абсолютно заборонено продаж алькоголю (з виїмкою аптик і то лише на лікарську рецепту). Се безперечно велика моральна та суспільна перемога фінського народу, особливо-ж, коли візьмемо під увагу, що в середині минулого століття алькоголізм був сильно поширений у Фінляндії та з фізичного боку дуже підточував фінський народ.

Історія фінського протигорілчаного руху вельми цікава та повчача. В попереднім розділі ми вже згадували про те, що його початки звязані з гуманітарно-етичною та просвітною діяльністю фінських релігійних сект. Опісля чимало зробили в цьому напрямі: фінське студентство (особливо „союзи молоді“), жіноцтво та соціалістичне робітництво.

Абсолютна протигорілчана повздержливість є програмовим домаганням фінської соц.-демократичної партії, заложеної у 1899 р.

Протигорілчаний фінляндський союз на зразок шведського, себто в душі лише відносно повздержливості, заложено в 1853 р. У 1882 р. зреформовано його в напрямі безумовної повздержливості. В історії фінського протиалькогольного руху рішаче значіння мав 1898 рік, коли у Фінляндії влаштовано величезний протигорілчаний страйк і зїзд, на яким 160.000 голосами ухвалено абсолютну заборону вироблення алькоголю у Фінляндії або його довіз з чужини. За сею заборонаю висловилося 305 (з 550) фінляндських громад.

Протигорілчаний рух у Фінляндії почав масово зростати в пореволюційних часах, висловом чого був саме згаданий вище протиалькогольний закон з 1907 р., котрий зрештою не удостоївся царського затвердження. Цікаво, що царське правительство дуже неприхильно ставилося до фінського абстинентського руху та всіляко параліжувало його нор-

мальний поступ. Велике моральне й, так сказати-б, етнічне значіння сього руху для фінського народу є очевидною річчю. Імпонуючий культурно-національний і суспільно-політичний поступ Фінів в останніх часах безперечно в значній мірі звязаний з масовим поширенням протиалькоголізму у Фінляндії.¹

Упромисловлення Фінляндії, розуміється, вплинуло дуже корисно на розвиток торгівлі сеї країни. Ми наводимо нижше статистичні дати, котрі зясовують саме торговельний розвиток Фінляндії у другій половині минулого століття:

Рік	Вивіз			Привіз		
	до Росії	до чужини	разом	з Росії	з чужини	разом
	у мільйонах фінських марок					
1860	12,1	10,0	22,1	53,0	28,1	81,1
1880	51,0	78,1	103,1	57,5	81,3	138,8
1890	36,4	56,0	92,4	46,5	94,1	140,6
1905	67,9	179,9	247,8	94,5	173,7	268,2
1907	31,6	254,6	286,2	49,7	371,1	420,8

У близьких торговельних зносинах стоїть Фінляндія з Англією, Німеччиною, Росією та Францією. Завдяки односторонній протекційній цловій політиці Росії (особливо драконському цловому закону з 1885 р. з очевидною економічною протифінляндською тенденцією) торговельний розвиток Фінляндії останніми часами значно визволився з економічної залежності від матерньої держави, головно по 1905 р. Щодо вивозу Росія є на другім місці поміж Англією та Німеччиною, а щодо привозу — мусіла саме в пореволюційних часах уступити першенство Німеччині; поміж останньою та Фінляндією торговельні зносини, чим далі, все більше набувають органічного характеру.

Систематичний занепад російсько-фінляндських торговельних зносин стоїть в очевидній звязку, як з новочасною протифінляндською політикою царизму загалом, так і з його економічним використанням т. зв. „окраїн“ зокрема. Фінляндія, хоча під цловим оглядом відокремлена від Росії, тим не менше сильно відчувала на собі економічне ярмо державного осередка наслідком вище згаданої цлової протекційности, шкідливої для економічно-промислового розвитку північної „окраїни“ царської імперії. Зрештою російська протифінляндська політика (про яку говоритиметься у дальшій розділі цих нарисів), скерована останніми часами головно проти кравого автономізму й конституції Фінляндії, віддавна вже прямувала до цілковитого економічного приборкання сеї країни. Щодо того дуже характеристичними є російські бажання скасувати окрему фінську монету та цлову границю поміж Росією й Фінляндією, що, звісно, дуже руйнуючо вплинуло-б на економічну долю сеї країни.

Економічний бік російсько-фінляндських відносин дуже цікавий. Дуже поширений погляд, що російські „окраїни“ під економічним оглядом знаходять ся майже у якійсь кабалістичній залежності від царської держави так, що без неї або поза нею засуджені, мовляв, на поталу. Відомо, напр. як польські самостійницькі і іредентистичні супроти Росії прямування, звичайно поборовано в публіцистиці економіч-

¹ Поп. N. R. A. Ursin: Die Alkoholfrage in der finnischen Volksvertretung (Алькогольна справа в фінським народнім представництві) в журналі „Dokumente des Fortschritts“ (Документи поступу), 1910, ч. 1. Далі В. Koskowski, розд. XVII. З причини інтенсивного протигорілчаного руху в Фінляндії цікавим є занепад горілень у неї: у 1886 р. було їх 67, а загальна продукція алькоголю у Фінляндії виносилася 11.331 літрів, у 1898 р. їх число знизилося на 26, а продукція алькоголю впала на 6.768 літрів.

ними аргументами. Що „країни“ здебільшого стоять у дуже близьким економічним відношенню з Росією, се правда. Так само правда, що на їх економічний розвиток приналежність до великого російського економічного організму впливає загально сприяючо. Але з того зовсім не виходить, що поза Росією „країни“ не могли-б економічно існувати, як се добре видно на прикладі Фінляндії. Деякі економічні втрати та хвилеве загальмування в їх економічній поступі нагородив би сторицею їх вільний культурно-національний розвиток (який у Росії поки-що не можливий і загально не так скоро ще буде можливий), а від сього останнього, як відомо, чимало залежить напруження та поглиблення економічного життя кожного народу.

В новочаснім економічній розвитку Фінляндії є не мало важним чинником кооперативний рух, що зрештою легко зрозуміле. Бо кооперація в життю малих народів має величезне значіння і то саме в економічній фазі їх розвитку тому, що є знаменитим способом їх економічного усамостворення, принаймні в його початках. Фактично фінляндський кооперативний рух дуже недавньої дати: він існує лише від 1899 р., коли основано фінський кооперативний союз „Pellervo“. В своїй істоті фінляндська кооперація не різниться від європейської загально. Політично вона безпартійна, хоча для її повстання в Фінляндії чималу заслугу мали Старофіни, а потім дуже прихильно поставило ся до неї фінське соціал-демократичне робітництво, як се видно з заяви їх партійного органу „Tuóppes“ (Робітник), в котрім у 1907 р. писало ся з сього приводу: „Організуючи свій політичний та професіональний рух, ми не маємо також забувати на кооперативну діяльність, котра є так само одним із способів піднесення робітників з їх тяжкого економічного положення“.¹

Однак на ділі фінляндська кооперація має здебільшого селянський характер. Головним завданням вище згаданого союзу є саме піднесення економічного добробуту сільського народу, особливо-ж його незаможної частини через кооперативну діяльність. Крім того товариство „Pellervo“ поширює серед селянства фахову хліборобську просвіту, в сій цілі видає популярні хліборобські брошури, інформаційні листки, висилає на село спеціальних інструкторів, влаштовує курси для познайомлення селян з новочасною управою ріллі, нарешті видає власний журнал „Pellervo“, котрий виходить у двох краєвих мовах. В 1908 р. його фінське видання мало 20.166 передплатників, а шведське — 2.441. Вельми енергійним чинником у фінляндському кооперативному руху та головною ширителькою кооперації у Фінляндії є студентська молодіж. Цікаво, що сей рух повстав у тяжких русифікаційних часах проти фінляндських замахів, коли нормальний розвиток політичного життя у Фінляндії на якийсь час загальмувала царська реакція.

В 1901 р. фінляндський сойм ухвалив спеціальний закон про кооперативи, що причинило ся до інтенсивнішого розвитку кооперативного руху у Фінляндії. Найуспішніше розвивають ся у Фінляндії щадничо-позичкові каси, від 1902 р. зосередковані в „Центральнім кредитовім Союзі кооперативних кас“.

Загальний стан розвитку кооперації у Фінляндії представлений на отсій статистичній таблиці.²

¹ О. Торніо: Кооперативное движение въ Финляндіи (в журналі „Финляндія“, 1909, ч. 12, 13, ст. 304.)

² Торніо, стор. 306.

Рік	Центральні організації	С п і л к и				
		маслярні	кредитні	споживні	інші	разом
1901	—	—	—	3	—	3
1902	—	28	—	17	6	51
1903	—	75	24	71	24	194
1904	1	145	87	119	42	394
1905	3	225	140	168	60	596
1906	3	283	168	269	93	816
1907	3	314	240	392	277	1206
1908	3	345	341	498	480	1667

В 1909 р. число кооперативних спілок піднесло ся до 1816. Загально вони мали коло 200.000 членів. Їх грошовий річний оборот виносив 100 мільонів марок.¹

На закінчення огляду економічно-успішних відносин у Фінляндії лишаєть ся нам сказати ще кілька слів про фінляндську комунікацію та фінансове положення сеї країни. Загально Фінляндія є досі країною водних доріг, водної комунікації. Під сим оглядом величезне значіння для її економічного розвитку мало вибудування саймського каналу (1845—56), що злучує систему саймських (Saima) озер з фінським заливом. Завдяки природним умовам фінська водна комунікація, а разом з тим і фінляндська торговельна фльота розвивали ся вельми успішно. В 1907 р. Фінляндія мала 2.583 кораблів з загальною містотою 299.379 тон і 379 пароплавів з загальною містотою 58.235 тон. У 1865 р. через фінські води пройшло 9.669 кораблів, у 1907 р. — 44.581.²

Першу залізницю (Гельсінґфорс—Тавастегус, 107 км.) вибудовано в 1862 р. й вона причинила ся до оживлення економічного розвитку Фінляндії. Тепер її залізнична сіть виносить загально 3.500 км. Крім того Фінляндія має коло 50.000 км. битих доріг. Однак загально її сухопутна комунікація відносно слабо розвинена.

Для грошового розвитку „країни тисячі озер“ велике значіння мали монетарні реформи з третьої четвертини минулого століття, а саме закон з 1860 р., яким Фінляндії признано власну монету (марка — 100 пені — 0.95 к.) по срібній валюті й закон з 1877 р., котрим у Фінляндії заведено золоту валюту.³

Розвиток фінляндської торгівлі, про що була мова вище, причинив ся до швидкого фінансового розвитку Фінляндії. В 1862 р. в неї був лише один приватний банк з капіталом 5,042.461 мар. У 1907 р. поза державним банком у Фінляндії було 10 приватних банків з основним капіталом 637,015.935 фін. мар.

У 1913 р. звичайні доходи Фінляндії виносили 181,246.000 ф. м.,⁴ а видатки — 158,770.000 ф. м. Державний довг зріс до 173 міль. ф. м.

Про високу економічну культуру Фінляндії вимовно свідчить незвичайне розповсюдження в неї телефонів і то не лише по містах, але й на селі. Телефони перший раз заведено в Фінляндії у 1882 р. В 1908 р. фінляндська телефонічна сіть мала 44.949 км. довжини, з чого на сільські громади припадало 24.181 км. Загальне число абонентів виносило 25.765; серед них 8.457 сільських. Пересічно телефонічний апарат припадав на 24 міських мешканців і на 302 сільських.⁵

¹ I. Oehquist, стор. 96.

² Торніо — Экономическое развитие Финляндіи, стор. 626.

³ Пор. I. Oehquist, стор. 25, 31. В. Koskowski, розд. V.

⁴ I. Oehquist, стор. 95.

⁵ Т.: Финляндские телефоны („Финляндія“, 1909, Ч. 19).

Всі міста Фінляндії злучені взаємно телефонічним дротом. Число центральних стацій протягом перших десятиох років сього століття зросло з менш ніж 300 на більш ніж 600.

Фінляндська телефонічна сіль проникла навіть за полярний круг, злучуючи телефонічним дротом фінські заполярні оселі з культурними осередками фінського життя. При малій розвиненості фінляндської комунікації телефон відграє велику культурно-економічну роллю у життю країни болот і лісів . . .

* * *

За тиждень.

Воєнні події. — Скільки коштує світова війна? — Кілька цифр. — В Румунії та Греції. — Поляки по обох сторонах боєвої лінії. — Ще про удержавлення шкільництва.

Минули повні два роки, як зачала ся найкривавіша в історії світа війна, а кінця її й досі не видно. Кілька інтересних дат і цифр найде читач низше (або в „Вістях“, Ред.), тепер представимо коротко воєнні події останнього тижня на всіх фронтах.

Найбільша щодо великості сил і обсягу в цілій світовій війні теперішня російська офензива мала знов дрібні успіхи на Волині. Російська полуднево-західна армія натискала головню на простір між долішньою Липою й околицею на північний схід від Бродів. З сього розвинули ся тяжкі бої, в яких Росіяне здобули дещо простору в напрямі на Броди, а опісля зайняли се граничне місто. Тепер ведуть ся там бої на захід від Бродів. На східно-галицькім фронті на південь від Дністра положення на загал незмінене. Сильні російські наступи на схід від Товмача зломали ся в другій оборонній лінії союзних військ. Також страшні наступи Росіяне на північний і полудневий схід від Монастириск, коло села Велеснева й на полудневий захід від Бурканова над Стрипою, не повели ся. Австрійці задержали всі свої становища, перед якими лежать тисячі вбитих і тяжко ранених російських солдатів. На височинах на схід від Кірлібаби (Буковина) й коло Молодилова на північний захід від Коломиї відбили Австрійці всі російські напади. Дальше на Волині ведуть ся бої коло Звиняча, на захід і північний захід від Луцька й по обох сторонах залізничної дороги, яка веде від Сарн до Ковеля. Коло Капівки над Стоходом забрали Австрійці свою оборону по відбиттю численних російських наступів дещо назад. Росіяне наступали також безуспішно на деякі часті фронту, що находить ся під командою баварського принца Леопольда. Особливо криваві страти мали вони на фронті Скрובה—Вигода. Також на просторі коло Риги задержали Німці всі свої становища, не допустивши одночасно російських військ перейти через Двину. Без уваги на величезні втрати, які виносять уже, як подає неутральна преса, близько 700 тисяч людей, провід царських військ рішений дальше вести сильну офензиву. Що сим цифрам можна повірити, доказом того хочуть страшні російські втрати в офіцерах: число поляглих і ранених офіцерів від 1 червня до 15 липня виносить 24.000. Кілька російських гвардійних полків, між ними виборзький гвардійський полк, втратило сливе всіх офіцерів. — Новістю на російськім фронті будуть турецькі війська, які приїхали вже до Галичини на поміч своїм союзникам. Німецько-австрійська преса доказує сею подією одноцілість фронту осередніх держав і боеву здатність турецьких військ.

На західнім фронті, не зважаючи на страшні зусилля Французів і Англіїців і величезні їх страти, які обчислюють на 350.000 людей, положення не змінило ся. Небувало сильні їх дальші наступи над Соммою не принесли їм ніяких успіхів. Один американський публіцист в описі сього наступу, говорить, що він, не зважаючи на напруженне й приміненне всіх сил і засобів, розбив ся наче об кам'яну скелю. Сей наступ, як признають самі Німці, був страшний. Німецький

Читач має тут загально-інформаційний огляд суспільно-економічних відносин у Фінляндії. З нього кождий побачить, що фінський народ здебільшого щасливо й успішно перейшов основні стадії економічної фази свого розвитку, що йому вдало ся покласти міцні підвалини власної економічної самостійности й що він зумів до значної міри визволити ся зпід поневолюючого економічного впливу Росії й потрапив для своєї країни здобути головні запоруки економічної незалежности, що є, як відомо, одною з основних умов для осягнення національно-політичної самостійности.

(Далі буде).

Н. В.

фронт під могутнім нападом захитав ся, одначе не подав ся ні на падь землі. Напад відбили вкінці Німці в боротьбі муж проти мужа. Цілий фронт представляє небачений досі образ страшного знищення. Цілий дотеперішній успіх Французів і Англіїців зводить ся до сього, що вони вбили в перших 2 тижнях своєї офензиви в німецький фронт гострий неправильний клин на 8¹/₂ кілометра. Середню взявши, має сей клин до 50 кілометрів ширини й ледви 4 кілометри глибини. Останні бої на сім фронті уважають ся завершенням другої фази боїв над Соммою. Бої о Верден перейшли тепер у стадію підземної боротьби. Ціле поле битви роїть ся від кратерів. По фотографічним знімкам летунів ціла околиця Вердену виглядає як краєвид на місяці. На поодиноких місцях доходить шанді до глибини 10—15 метрів, а підземні получення такі густі, що за кожде підземелле зводиться ся формальні бої. Німці посунули ся знов ближше до кріпости, зближивши свої становища до верків Сувіль і Льофе. Доля Вердену мабуть рішить ся незабаром.

На італійськім фронті нема найменших змін. Італійська противофензива між долинами Сугани й Адигі, що веде ся вже 5 неділь, не принесла нападаючим найменшої користі. Австро-угорські війська, між якими є там також немало східно-галицьких українських полків, відперли зовсім всі приступи Італійців. Також не мав ніякого успіху італійський офензивний напір проти відтинку долини Фляйму.

На балканськім, кавказькім і перськім терені війни не було ніяких значнійших подій.

По 24 місяцях світової війни варто приглянути ся ближше, скільки виносять воєнні видатки обох воюючих сторін. По російськім економічним часописям воєнні кошти Німеччини виносить досі 21 мільярдів рублів, воєнні видатки Австро-Угорщини 11 мільярдів, Туреччини й Болгарії 2 мільярди рублів; отже видатки на війну у всіх осередніх державах виносять разом яких 34 мільярдів рублів. Видатки держав порозуміння майже два рази такі великі, бо виносять 64 мільярдів рублів. І так: в Росії 19, в Англії 23, у Франції 18, а в Італії 4 мільярдів рублів. Денні видатки рахують: в Англії на 48, в Росії на 35, у Франції на 31, а в Італії на 25 мільонів рублів; зате в Німеччині на 31, в Австро-Угорщині на 20, в Туреччині й Болгарії на 10 мільонів рублів. Причини, чому воєнні видатки Німеччини та її союзників значно менші від коштів держав порозуміння, ріжні. Поминувши знану німецьку розумну господарку й ощадність та мудре використання промислу збровення й управильнення робітничого торгу, як не менше краще приготування до війни й більші припаси крісів машинових крісів, гармат і муніції, треба зазначити, що осередні держави примушені через блокаду виробляти все з власного сирого матеріалу, що тим самим получене з дешевою, а держави порозуміння мусять платити неутральним державам за все конечне грубі суми.

З нагоди закінчення другого року війни оголосило бюро Вольфа в Берліні офіційльне зіставлення в цифрах з дотеперішнього висліду війни (Пор. Вісти).

В Букарешті відбувають ся дальші наради в справі чинного виступу Румунії против Австро-Угорщини. Король пе-

первав свій літній побут і вернув назад до столиці, а міністер війни перевів інспекцію військ, що стоять на болгарській границі. Служебна преса агітує за війною. Приготування до мобілізації мають бути вже покінчені. Тому, що військові сили Австрії зайняті на широкому фронті проти Росії й Італії, Росія використовує се, щоб своєю офензивою притягнути нерішену Румунію на свою сторону. План має бути такий, що незабаром має розпочати ся офензива почвірного порозуміння в Солуні, де перед кількома днями прибули вже в більшому числі також російські війська. Росія хоче пхнути через Добруджу 150 до 200 тисяч військ проти Болгарії, щоб звязати їм руки й рівночасно крити з їх сторони плечі Румунії, яка мала-б вдерти ся до Угорщини. Румуни знають труднощі такої операції, тому вони ще ждуть на дальше выяснення положення, себто на дальші успіхи Росіян, бо вони підуть тільки з сильнішим. — З хвилиною виступу Румунії против осередніх держав треба-б було рахувати ся з майже певним таким самим виступленням Греції. Та поки-що напруженне з Румунією дещо ослабло, а в Греції спокій; правительством й політичні партії приготують ся там до парламентарних виборів, які відбудуть ся в останню неділю вересня. Новий парламент буде скликаний на половину падолиста.

Поляки можуть, хвалити ся новими успіхами й то по обох боках боевої лінії. Ось австро-угорська військова управа розпорядила в підлеглих їй областях конгресової Польщі, щоб при виставлюванню документів означати виразно державну принадлежність до королівства Польщі. А у Варшаві відбуло ся 25 м. м. перше засідання міської ради, вибраної цілим міщанством польської столиці. Засідання мало характер польської національної маніфестації. В новій раді має відіграти велику роль т. зв. клуб польської державности, затверджений німецькими окупаційними властями, який змагає до сотворення польської держави в тіснім союзі з центральними державами. Польські газети, які виходять в області австрійської окупації,

доносять, що незабаром має оснувати ся національна рада Польського Королівства. Зїзд польських організацій сеї області, а саме клуб правіці та польської державности, ухвалив вибрати виконавчий комітет, який має виїхати до Відня й Берліна. — По другім боці боевої лінії Поляки старають ся о симпатії цілого почвірного порозуміння, агітуючи з успіхом за своєю справою в усіх державах. Недавно прийняв царь у головній квартирі гр. Вельпопольского на двогодній авдієнції, якому приобіцяв надання Польщі автономії. В найблизших днях має проголосити ся новий царський указ, який потвердить відомий маніфест великого князя Миколи Миколаєвича до Поляків. У звязи з сею подією стоїть депутація польських послів до Думи, яка має запевнити президента міністрів Штюрмера, що російські Поляки відкидають програму польських заграничних конференцій.

Справа удержавлення шкільництва зачинає прибирати в Австрії конкретні форми. Ось на недавніх зборах німецько-австрійського учительського союзу в Лінцу обговорювано докладно справу удержавлення народніх і виділових шкіл. Замітне се, що в противенстві до дотеперішнього становища прихильники німецьких націоналістів висловили ся за удержавленням, а німецькі соціалдемократи виступили проти сього. Реферат союзної управи в зміслі удержавлення кінчив ся так: „Ми ставимо ся по стороні тих, котрі домагають ся одностайної школи. Одна держава, одна школа, один учительський стан“. Учительський зїзд висловив ся вкінці 87 голосами проти 41 за удержавленням народнього й виділового шкільництва. — Не зашкодить зазначити також, що пруський міністер просвіти розпорядив, аби військово підготування мужеської молодіжи зачинало ся вже в 16 р. життя. Се зміцнить на думку міністра оружну силу німецького народу, бо військово вихованне шкільної молодіжи уможливить скорше її покликанне під оруже на випадок війни.

I. H.

Вісти.

Жертуйте для полонених — наших земляків з російської України!

До Союзу надходять щодня нові й нові просьби від полонених прислати їм книжок. З сих листів видно, яка маса цінних сил, високо талановитих одиниць серед великого моря сих людей, — обовязок нації допомогти сим людям стати на вищий культурний і національний ступінь. Полонені розкинені тепер у десятках тисяч робітних груп і тільки мала їх частина може користувати ся зорганізованими в більших таборах бібліотеками. Потрібна знов маса книжок найріжнороднішого змісту — знов і знов книжок!

Жертуйте-ж, громадяне! Виповніть знов свій національний обовязок!

Усі жертви на сю ціль у грошах і книжках слати на адресу: **Bund zur Befreiung der Ukraina, Wien VIII, Josefstädterstrasse 79, Tür 6, додаючи на кожній посилці „для полонених“.**

XXII засідання Загальної Української Ради відбуло ся у Відні в днях 4 й 8 липня під проводом голови д-ра Костя Левицького. Голова подав звіт про діяльність президії З. У. Р., котра відбула в останніх часах конференцію з намісником ген. Ділером, на котрій обговорено передовсім господарські справи щодо відбудови краю, потім університетську справу, справу пресової цензури, громадських начальництв у східній Галичині, зовнішньої урядової мови в адміністраційних урядах та домагання на полі народнього й середнього шкільництва. Намісник обіцяв узяти під увагу домагання президії З. У. Р.

Про всі повищі справи президія відбула також конференцію з міністром внутрішніх справ кн. Гогенльоге.

На домагання Сільського Господаря президія З. У. Р. відбула разом з президією Сільського Господаря конференцію в міністра рільництва, на котрій обговорено акцію годівлі худоби, молочарські справи та справи торговельного обороту худобою. Вислід конференції був вдоволяючий.

Дальше повідомив голова Раду, що в останніх часах виринула в посольських кругах гадка, щоб, не нарушуючи в нічому ділання й компетенції Ради, сотворити для полагоджування ріжних національно-політичних справ українського народу — нове політичне тіло: загальну українську парламентарну репрезентацію, зложену з усіх послів до парламенту та членів палати панів української народности. В сій справі відбули ся вже конференції, в яких узяли участь: др. Кость Левицький, Ю. Романчук, С. Вітик, др. К. Трильовський і член палати панів др. Горбачевський. На сих конференціях прийнято витичні організаційні точки, означено круг ділання й рішено звернути ся з тим проєктом до поодиноких партійних управ по опінії.

Числячи ся з можливістю евакуації Львова, президія звернула ся до львівських політичних організацій з закли-

ком, аби відбули міжпартійні конференції та поробили всі потрібні приготування задля забезпечення українського національного майна й обдумали пляни такого поділу чинностей поміж нашими суспільними діячами, щоб з одного боку забезпечити нашим інституціям у столиці краю дальше безперервне функціонування, з другого боку охоронити наших людей від евентуальних переслідувань наїздника.

Над отсим звідомленням розвинула ся широка дебата, в котрій узяли участь: др. Томашівський (як гість), др. Колесса, А. Жук, Лев Левицький, др. Цегельський, Яр. Весоловський і В. Темницький, при чім посол Цегельський поставив ряд резолюцій. В голосуванні прийнято звідомлення президії до відома й поручено президії на основі резолюцій д-ра Цегельського 1. поробити вказані там кроки у відповідній порі, 2. уложити й оголосити комунікат у державній і заграничній пресі.

II. На основі реферату проф. Боберського прийнято до відома випрацьований Українською Боевою Управою статут Товариства опіки над українськими Січовими Стрільцями, задача якого буде піклувати ся інвалідами по українських Січових Стрільцях і членах Гуцульського Корпусу добровольців з Буковини та їх родинами, та рішено поручити У. Б. Управі, щоб внесла статут до затвердження властей і впровадила товариство в життя.

III. Прийнято до відома звідомлення А. Жука про українське шкільництво на Волині, про праці „Бюра культурної Помочи“ у Львові в справі сьогож шкільництва, про фонди, зложені українською суспільністю на сю ціль, і їх ужиток та рішено вівзати Бюро культурної Помочи, щоб далі вело свою успішну й корисну діяльність у сій області.

IV. Прийнято до відома касове звідомлення Української Боевої Управи, предложене скарбником У. Б. У. Ів. Боберським і провірене шконтруючою комісією, при чім ухвалено бажання, щоб У. Б. Управа дбала в ширшій мірі про духову освіту У. С. Стрільців і щоб видатки на сю ціль побільшила, 2. щоб розвинула ширшу діяльність у літературних та ілюстраційних видавництвах, 3. щоб понехати невідповідну назву „Скарб Українських Січових Стрільців“, а уживати властиву: „Скарб Української Боевої Управи У. С. С.“

Український заговор в Росії. Берлінська часопись „Lokalanzeiger“ (Місцевий Вістник) доносить з Стокгольму, що російська політична поліція попала на слід українського заговору. В Петербурзі й Києві викрито українські політичні товариства, які підозрювають, що вони змагали до оружного повстання цілої України. Від місяців видавав комітет агітаційні писання за самостійністю Українців. Вони ширили пекуче домагання утворити з українських земель Росії окрему державу. Нове викриття сильних змагань в українських землях до їх відірвання викликало в петербурзьких політичних кругах дуже велике збентеження.

Сумне чи смішне? Деколи тяжко сказати, як назвати якийсь факт, сумним чи смішним. Ось недавно з приводу приходу турецьких військ до східної Галичини розписали ся воєнні кореспонденти часописей, напр. віденських „Neue Freie Presse“, „Die Zeit“, берлінської „Berliner Tageblatt“ і т. д., про сповнення пророцтва Вернигори, а саме отсих слів: „Коли Турок напоїть свого коня в Дністрі, повстане Польща.“ При тім свідомо чи несвідомо забувають ся деякі кореспонденти, ось напр. у „Zeit“, і пишуть, що Турки прийшли тепер до Польщі, коли вони зявили ся на виключно українській землі — в східній Галичині. Та й Дністер випливає на українській землі і пливе виключно нею.

Вищий науковий заклад у Полтаві. Полтавське повітове земство вдало ся до властей з просьбою перенести ново-александрійський сільсько-господарський інститут до Полтави. Як відомо, зайнявши Нову-Александрію, австрійські власти рішили з сього інституту зробити вищу хліборобську школу для Поляків. Нову-Александрію перехрестили вони по давньому на „Пулави“.

Коломия. „Русскія Вѣдомости“ доносять з Коломиї: Коломия робить вражінне зовсім запусілого міста. З 42.000 мешканців лишило ся ледви 10.000, між ними по найбільшій часті Поляки, а тільки мало Українців. Майже зовсім не видко Жидів. Від воєнних подій тільки мало потерпіло

місто, але залізничний дворець зруйнований. Водопроводи, газові й електричні улаження лишилися цілі. В місті відчувається велика нестача засобів поживи.

Розселення народів західної Росії. Накладом німецької урядової газети „Kownaer Zeitung“ вийшов недавно у Ковні під поданим вище заголовком інтересний атлас у німецькій мові. Атлас складається з 20 карт + 2 ст. тексту (формат 33 × 42 центим.) й подає етнографічні території і процент людності всіх націй, що живуть у західних губерніях Росії — Білорусинів, Українців, Москалів, Поляків, Німців, Жидів, Литовців і Лотисів. Мета цього видання — допомогти німецьким читачам познайомитися з етнографічним складом західної Росії, частина котрої зайнята Німеччиною й Австро-Угорщиною, особливо-ж вияснити питання, чи політичні домагання згаданих народів, які сподіваються на нової організації їх державних відносин, відповідають національним відносинам на сих землях. Коштує атлас 10 мар. („Номан“, ч. 44 і 47).

Виклади про білоруську справу. Як доносить білоруський „Номан“ (ч. 46), його редакція одержала від відомого славіста, проф. вроцлавського унів. Абіхта вістку, що сеї зими він прочитає в товаристві ім. Гумбольдта ряд викладів про білоруську справу.

Права Білорусинів у зайнятій Німеччиною території. Урядова німецька газета „Wilnaer Zeitung“ оповіщає в числі з дня 15. VII, що у Вільні вже видають білоруські паспорти і кожен Білорусин має право вимагати, щоб йому дали паспорт, друкований по білоруськи („Номан“ ч. 45).

Білянс Німеччини за два роки війни. Про дотеперішні успіхи Німеччини на воєнній полі хай говорять отсі числа з кінцем другого року війни:

1. Центральні держави зайняли в Європі з ворожої області: в Бельгії кругло 29.000 km², у Франції 21.000, в Росії 280.000, в Сербії 87.000, а в Чорногорі 14.000, отже разом кругло 431.000 km².

Почвірне порозуміння зайняло в Європі; в Ельзасі кругло 1.000 km², в Галичині та на Буковині 21.000, разом 22.000 km².

При кінці першого року війни відношення чисел було: 180.000 : 11.000 km².

2. Число полонених виносило при кінці другого року війни: в Німеччині 1,663.794, в Австро-Угорщині 942.489, у Болгарії кругло 38.000, а в Туреччині 14.000, разом 2,658.283. Перед роком виносило число полонених у Німеччині й Австро-Угорщині 1,695.400. З російських полонених (крім задержаних перед війною цивільних осіб) знаходиться в Німеччині 9.019 офіцерів, 1,202.872 рядових, в Австро-Угорщині 4.242 офіцерів, 777.324 рядових, у Болгарії й Туреччині 33 офіцери, 1.435 рядових, разом 13.294 офіцери, 1,981.631 рядових. У німецький полон попало досі: Французів 5.947 офіцерів, 348.731 рядових, Росіян 9.019 офіцерів, 1,202.872 рядових, Бельгійців 656 офіцерів, 41.752 рядових, Англійців 947 офіцерів, 29.956 рядових, Сербів 23.914 люда, разом 16.569 офіцерів, 1,647.225 рядових.

3. В Німеччині стверджено досі таку воєнну добычу: 11.036 гармат із 4,748.038 стрільнами, 9.096 муніційних і інших возів, 1,556.132 крісів і карабінів, 4.460 пістолів і револьверів та 3.450 машинових крісів.

А треба зазначити, що тут подана тільки добыча, яку відвезено до Німеччини, а якесь число, котрого не легко близьше означити, гармат, машинових крісів і крісів з муніцією в полі пішло зараз в ужиток.

4. З військових осіб цілої Німеччини, котрі дісталися до лазаретів, по останній статистиці є 90,2 на сто наново здатних до військової служби, 1,4 на сто вмерло, 8,4 на сто зосталося нездатних до військової служби або дістало відпустку.

Переслідування преси в Росії. Начальник петербурзької військової округи видав постанову, якою піддав радикальну газету „День“ попередній цензурі.

Надання прав російського горожанства Полякам і Чехам. „Новое Время“ з 11 липня доносить: „Видано розпорядок про зрівнання Поляків і Чехів, австрійських горожан, які доброзичливо відносять ся до російської держави, в правах з Поляками та Чехами, російськими підданими. Виселенню з краю вони таким робом не підлягатимуть. Сей розпорядок відноситься до всіх австрійсько-німецьких горожан Чехів і Поляків, незалежно від того, чи перенесли ся вони до Росії перед війною, чи втікли до Росії в часі війни. Доброзичливість супроти російської державности в австрійсько-німецьких Поляків мають ствердити місцеві польські комітети“.

Смерть Пилипа Свистуна. В Ростові на Дону вмер недавно історик „Прикарпатської Русі“ й предсідатель львівського „Общества ім. М. Качковського“, П. Свистун. Перечисливши „наукові“ твори Свистуна „Новое время“ з 14 липня згадує, що в часі окупації Львова російським військом Свистун був призначений головою географічної комісії, котра працювала над відновленням первісних назв міст і сіл Галичини, Буковини й Угорської України, перекручених адміністративними властями. Сю працю він продовжував потім у Києві та Ростові на Дону, але довести її до кінця йому не пощастило. „В особі покійного Свистуна, — каже „Н. Вр.“, — втратила не лише „Прикарпатська Русь“, а й російська наука визначного працівника“.

Додамо до цього, що Свистуна захопило в 60 рр. галицько-українське козакофільство, викликане одностороннім розумінням творчости Шевченка й інших письменників російської України, й він один з перших, коли не перший, носив козацьку шапку у Львові. Пізнійше попав у москофільські кружки, куди загнали його галицькі краєві польські влади. Найціннішою його роботою є брошура „Чѣмъ есть для насъ Шевченко“, поважним трактуванням справи в якій вона подобала ся Драгоманову, що не без пересердя зазначував се у своїх статях і листах, ставлячи її без порівняння вище від передпотопового розуміння Шевченка в Омеляна Партицького й інших йому подібних. Великою заслугою покійника є упорядкування бібліотеки Народного Дому, з якої радо давав свіжі матеріали до використання українським дослідникам, хоч нераз у сих матеріалах неоднораз було дуже неміле для „галицьких Москалів“, за що покійникові приходило ся вислухувати невдоволення „совѣта“ Народного Дому.

Дудикевич і його захист. Під отсим заголовком доносить петербурзька „Рѣчь“ (за „Приазовским Краем“) отсе: В Ростові на Дмитрівській вул. міститься захист для 20 галичанок-гімназисток. Удержує сей захист „совѣтъ“ „Прикарпатської Русі“, головою котрого є відомий Дудикевич. 20 (ст. ст.) червня явив ся у захисті д. Дудикевич і приказав ученицям лишити захист і переїхати до иншого, на Старо-Почтовій вул., де управителька захисту приготувала для них кімнату. Учениці вже зібрали ся були лишити захист, як несподівано довідали ся, що для них приготувана не кімната, тільки коритар і, як стій, відмовили ся покинути захист. Тоді Дудикевич звелів, аби здержати видання їм поживи. І дійсно 22 червня перестали видавати їм поживу, при чім голодують не тільки всі 20 учениць, але й управителька захисту д. Лозинська. Недавно явив ся один із членів „совѣта“ „Прикарпатської Русі“ й, давши ученицям 80 руб. — по 4 руб. на кожду ученицю, запропонував їм покинути захист і переїхати на свій рахунок на приватні мешкання. Учениці в розпуці. З одного боку — нестача грошей і потреба платили за мешкання, з другого — їм грозить можливість лишити ся без кута, бо господарь дому, в якому містяться захист, категорично заявив, що супроти того, що „совѣтъ“ „Прикарпатської Русі“ відмовив ся від мешкання й не заплатив у свій час грошей, він 1 липня викине всіх Галичанок з мешкання.

Зріст адміністративних заслань в Росії. Сибірські часописи доносять, що заслання збільшується мало не щодня. Недостає мешкань для засланих. Через страшне на-

громадження засланців та хронічну голодівку ширять ся страшенно пошесні хороби. Деякі громади післали до Петербурга повідомлення, що вони не можуть далі приймати засланців.

Собачі кости додатком до мяса в Києві. Російські часописи доносять, що мясна криза в Києві постійно зростає; більшости обивателів доводить ся або цілком зрести ся мяса або купувати його по незвичайно дорогих цінах. Різники, хоч і держать ся призначеної такси, але для ваги додають кости, які вони спеціально для того скуповують по ресторанах і ковбаснях. Сконстатовано випадки, що до мяса додано й кости псів.

На Волині. Волинське губернське земство, довідавши ся, що населення потребує засобів поживи, постановило направити в райони міст Луцька й Дубна потрібну кількість муки та збіжжя, солі, цукру, чаю і т. д., а крім того жадати від правительства 500000 рублів на закупно найпотрібніших річей, просити 330000 рублів безпроцентові позички на піддержання хову та на закупно худоби й 1710000 на закупно иншого живого й мертвого інвентаря. Повідомляючи про се, „Колоколь“ між иншим пише: „Хто спішить, той людей смішить“... згадайте акцію графа Бобринського в справі поживи в Галичині, яку нам довело ся віддати назад. Захоплені нами території ми очевидно ґрунтовно закріплюємо за нами, але цілком природно можна припустити, що деякі позиції переходитимуть з рук до рук“... Положення Росіян на Волині „Колоколь“ очевидно не вважає дуже певним.

Націоналізація російських шкіл. Зїзд директорів та учителів середніх шкіл поклав в основу шкільної реформи націоналізацію шкіл. Загальне познайомлення учеників з рідним краєм, московська мова, „могутня російська література“ й історія мусять бути по думці учасників зїзду тими засобами, які мають розвинути та зміцнити ті російські основи, котрі дістає дитина в родині. Для українських дітей ся програма російських „педагогів“ значить лише збільшення безоглядної, жорстокої русифікації.

В Росії починають готувати ся до миру. Російські часописи починають щораз більше писати про те, що буде по війні. Меншіков в „Нов-ім Времени“ турбуєть ся, що Росію в часі війни й по ній може виперти з європейського ринку Канада, та закликає російських купців бути приготованими, щоб вони могли зараз-же по заключенню миру почати вивіз продуктів сільського господарства у великих розмірах, додаючи, що війна по його думці продовжить ся не більше декількох місяців. У формулі, внесенім Снежковим при закінченню думської сесії, говорить ся, що по війні почнеть ся боротьба з ворогом не менш небезпечним ніж Німці — з російською некультурністю. Про заяву Снежкова „Биржевыя Відомости“ пишуть, що його програма завузька й констатують, що за два роки війни в Росії нічого не зроблено для часу по війні. Ціла увага народу захоплена війною й се причиноєть ся до того, що держава втрачає історичну перспективу. Таким робом війною пересичена навіть і часопис войовничих російських націоналістів.

Бібліоґрафія.

Видання Союзу визволення України.

Памяти Івана Франка. (Опис життя, діяльності й похорону). Зладив Михайло Возняк. Відень, 1916. Стор. 95. Ціна 1 К.

Зміст: 1. Прометееви України. 2. Іван Франко. Народе мій... 3. Іван Франко. (Шкільні роки. Під впливом Драгоманова. Перший арешт. Камінярь. Другий арешт. Дальша праця Франка до кінця першого періоду діяльності. В наймах. Третій арешт. Франка признають першорядним письменником. Лід проломаний. Франко основателем радикальної пар-

тії. Нові розчарування. Третя доба життя й діяльності Франка. 25-літній ювілей літературної творчости. На вершинах творчости. Наукова діяльність). 4. Іван Франко. Ще не вмерла і не вмере... (Закінченне прологу „Великі Роковини“ 1798—1898). 5. Смерть і похорон Івана Франка. (Останні хвилі життя. Під вражіннем смерти Івана Франка. У власній хаті. Поза Львовом. Остання прислуга. Промова президента українських культурних товариств. Промова представника української преси. Промова голови української радикальної партії й Української Боевої Управи. Промова представника Українського Січового Війська. Промова делеґата Волині. Промова представника рідних околиць Франка. Промова представника української академічної молоді. Промова представниці українського жіноцтва. Промова представника української соціально-демократичної партії). 6. З голосів преси. 7. Завіщання. 8. Полонений Микола Струмок. Івану Франкови.

Брошуру ілюструють 12 образків: Іван Франко; Михайло Драгоманів; Михайло Павлик; Іван Франко з дружиною; Франкові діти; Борис Грінченко й Іван Франко; Михайло Коцюбинський, Іван Франко, Володимир Гнатюк; Франкова вілля при вул. Понінського ч. 4; Винос домовини; Шкільна молодь з гімназистами на переді; Вінки; Хори.

Жертви на волинські школи.

Зложили в коронах і сотиках:

Жертви зібрані президією Союзу В. У. 817·32, Січовий Кіш УСС. через д-ра Н. Гірняка 1.388·20, четарь М. Саввич збірка на оснування укр. гімназії у Володимирі В. 500.—, жертви через адміністрацію „Діла“ 475·60.

Полонені Українці в Зальцведель, через д-ра В. Левицького, а) чистий дохід чайної 875·20, б) драмат. секція, дохід з „Бондарівни“ 228·60, в) збірка на Шевченківськім концерті 101.—, разом 1.204·80.

Василь Охрін 3 п. ул., 3 шк.. збірка 200·10. І. Цюропайлович збірка 104·20. Дирекція п. к. укр. гімн. в Станиславові з добровільних датків на Шевченківських вечерницях 100.—. Молодіж української гімназії, Перемишль, збірка замість вінка І. Франкови 86·22 і 65·31, разом 151·53.

М. Абрисовська, Викторів, збірка 67·70. о. Н. Білецький, Пациків 50.—. о. А. Пеленський, Лисятичі, збірка 45.—. о. Гнат Заяць, Мощина Вел. збірка 35.—. Хорунж. Іван Деревляний 30.—. А. Костишин, Львів 30.—. о. В. Небиловець, Перегинсько 30.—.

Збірка на соборчику в Дахнові, через о. К. Павловського: о. Павловський 8.—, о. Чергановський 5.—, о. Чернецький 5.—, о. Макар 4.—, о. Котис 3.—, о. Федонович 3.—, о. Парацак 1.—, о. Шведзіцький 1.—, разом 30.—.

Українська школа в Празі 27.—. Ярослав Гинилевич збірка 26.—. о. М. Телеп, Рогізно 24.—. Др. Іван Зілинський 20.—. Ник. Бойко, Kiralyhaza 20.—. Надпор. Антін Копровський 20.—. Радник Ізидор Громницький 20.—. Парох. Уряд, Яениська 20.—. Парох. Уряд, Глубоке, збірка 20.—. о. Т. Савойка, Селиська 20.—. о. В. Дуда, Балічі Подорожні 16·40. Іван Парій, Шенберг 16·06. Надпор. Т. Шурак, Фр. 108 15.—. о. М. Івануєв, Вацовичі 15.—. Українці з Вайскірхен, замість телеграми на похорон І. Франка через І. Чупрея 14·59. Тов. „Руська Хата“, в Станиславові (збірка) 12·48. о. В. Кузьма, Пługів 12.—. о. І. Кипріян, Немирів 10·06. о. Д. Бодревич, Порохник 10.—. о. Г. Бойко Хлібовичі Вел. 10.—. М. Волянська, Криворівня 10.—. о. Вас. Глібовицький, Жабє 10.—. о. І. Дашкевич, Тустановичі 10.—. о. А. Лавровський, Болехівці 10.—. о. І. Лисинецький, Космач 10.—. о. Ю. Кисілевський, Снятин, від кадета Фр. Костишина 10.—. С. Копровська, Старуня 10.—.

П. Корольчук, Креховичі 10.—. о. Р. Кунчевич, Новиця 10.—. Осип і Ольга Пацкань, Розвадів н. С. 10.—. Надпор. Віктор Петрикевич, Фр. 78 10.—. А. Рижевська, Голгочі 10.—. Шкільні діти народ. школи в Виспі 10.—. Парохіальний Уряд, Рокитно 8.—. А. Балицький, Відень, збірка 6.—. Михайло Михалевич, Янів к. Люблина 4.—. Михайло Тимчишин тамже 2.—. Др. Яр. Гординський 6.—. о. Т. Савула Дмитровичі 6.—. Вертипорох, Сілець Бенків 5.—. А. Герасимович, Відень 5.—. Емілія Витковецька 5.—. о. Іжицький 5.—. о. Лука Салук, Белз 5.—. Тарас і Плятон Лушпиські, Соколів 5.—. Василь Потелицький 4.—. С. Сіяк, Бучач 5.—. о. Скарбек, Львів 5.—. о. А. Федоряк 5.—. Денис Коренець 4.—. Іванна Левицька і Кліщівна 3.—. Юльця і Славуня Максимовичі, Коломия 2.—. Зеновія Майковська, Корнич 2.—. Теофіл Мриц 2.—. Пор. Осип Іжицький (збірка) 201-96. Кружок У. П. Т. Самбір 50.—. о. Іван Щуровський від дівчат із Стиняви Нижньої 40.—. о. Іван Вижицький, Залісці 17.—. Кондрат Федяк від громади Заколоть 5.—. о. Онишкевич, Купновичі 5.—. Іван Цюропайлович 4.—.

Комісаріят У. С. С. в Луцьку (збірка) 90 К, а саме: надп. авд. Д. Байрак 20.—, надп. авд. В. К. 20.—, „Свій“ 20.—, надп. авд. А. Ч. 20.—, Михайло Гаврись 5.—, Михайло Дубела 1.—, Іван Оленюк 1.—, Михайло Сікора 1.—, Микола Процишин 1.—, Константин Процишин 1.—, „Кредит Звязковий“ у Станиславові ч. кн. 1715, збірка дир. П. Малиновича 327-90, в тім: о. Емануїл Січинський, Радче (збірка) 40.—, Захарчук (збірка від громадян з Опришківця) 28-80, „Кредит Звязковий“ у Станиславові 20.—, Лев Данкевич, власт. друк. 10.—, др. Іван Мандичевський 10.—, Пант. Малинович, дир. банку 10.—, Іван Мирон, радн. зал. 10.—, Руська міщанська Каса в Стан. 10.—, філія „Укр. Ризниці“ в Стан. 10.—, Станислав Стеблецький, радн. суду 10.—, Яхнова, вдова по проф. 8.—, Б. Літинський, радн. суд. 6.—, Проскурницький, ст. вст. повіт. 6.—, Шипайло, надр. суд. 6.—, проф. Андрухович 5.—, Барановський, радн. суд. 5.—, о. Бровко, Станиславів 5.—, о. Денис Величковський, Манява 5.—, о. Юстин Гірняк, проф. 5.—, тов. „До-става“, Станисл. 5.—, Вол. Мандичевський, надрад. суд. 5.—, Матейківна, учит., Опришківці 4.—, Шанковський, надр. суд. 5.—, о. Шмерековський, совіт., Угорники 4.—, о. Ісаїв, совіт., Крехівці 3.—, Н. Н. 3.—, Н. Н. 2.—, надпор. Ф. Балицький 2.—, посол др. Л. Бачинський 2.—, директ. Вітковицький 2.—, др. Воробець 2.—, дир. К. Глугівський 2.—, о. Грабець, Станисл. 3.—, Матій Гриньчук, господарь, Тязів 2.—, радник Дрогомирецький 2.—, Ілія Захарчук, нач. громади, Опришківці 2.—, П. Збудовський, ревід. зал. 2.—, др. К. Кисілевський 2.—, Дм. Красножон, ревід. зал. 2.—, проф. М. Лепкий 2.—, др. Ляхе 2.—, совіт. о. Т. Матейко, Опришківці 2.—, презид. суд. надр. Метелля 2.—, Ірина Навроцька, учит., 2.—, прокур. Онуферко 2.—, Паньчакова (завед. „Церк. Штука“) 2.—, надпор. Паранкевич 2.—, дир. суд. каси Паславський 2.—, о. Пік, Боднарів 2.—, Снігуровичі, бляхарі 2.—, Тисовецький, нач. „Нар. Торг.“ 2.—, дир. „Р. М. К.“ Чернявський 2.—, Пільтош, оф. подат. 1-50, уряд. банку Бавманівна О. 1.—, Яків Бажалок, господ., Вільшаниця 1.—, ревід. Белей 1.—, Дм. Веретка І. Крамар, Вовчанці 1.—, Вовчук, учитель 1.—, Воевода, возн. суд. 1.—, Галібчак, бльок. зал. Ямниця 1.—, Гринішак, упр. шк., Ямниця 1.—, Гардецький, офіц. под., 1.—, Загайкевич, уряд. зал., 1.—, проф. Богд. Заклинський 1.—, Каратницький, дир. таб. суд. 1.—, М. Катамай, функц. зал., Ямна 1.—, Качкан, офіц. подат. 1.—, Кисілевський, офіц. под. 1.—, Ревід. зал. Колянковський 1.—, Крушельницький, екзек. подат. 1.—, Ірина Кульчицька 1.—, Мартинець, офіц. суд. 1.—, Мигалок, возн. суд. 1.—, Ортинський, дир. „Церк. Штуки“, 1.—, М. Остапак, нач. гром. Радче, 1.—, Пільтош, офіц. подат., 1.—, М. Приплавівна, маніп. авд. 1.—, Проскурницька, офіц. суду, 1.—, Романович, офіц. подат., 1.—, І. Рудзинський, майст. крав., 1.—, Санойца, офіц. суд., 1.—, Сайлівна, офіц. суд., 1.—, Ставничий, офіц. суд., 1.—, Стругинський, учит. 1.—, Ульванський, офіц. подат., 1.—, Фрібес, нач. суд. вязн., 1.—, Жуковський, ревід. зал., —60, Гричук, ревід.

зал. —50, Стеткевич, касієр подат. —50, „Жіноча Громада“, Перемишль збірка: 277-30, в тім: „Руська Шадниця“ 50.—, Українки ліцеантки 29.—, Сабатова 25.—, Андрій Сабат 25.—, Ол. Ярема 20.—, Кормош 10.—, Ольга Кульчицька 10.—, пор. Насада 10.—, „Жіноча Громада“ 10.—, рад. дв. Кочиркевич 10.—, О. Кульчицька 8-30, А. З. 6.—, о. Кліш 6.—, Олена Кульчицька 6.—, Ольга Левкевич 5.—, Борковська 5.—, Гамчикевичева 4.—, Дмоховський 2.—, Дроздовський 2.—, К. Кунік 2.—, Куникова 2.—, о. Марисюк 2.—, о. Мякий 2.—, Проців 2.—, Созанська 2.—, Шафранська 2.—, Форостінова 2.—, Яцкова 2.—, Р. Чайковський 2.—, проф. Алиськевич 1.—, Авдикевич 1.—, М. Б. 1.—, Гамчикевич 1.—, проф. Зарицький 1.—, Коростіль 1.—, Е. Кунік 1.—, Куцяба 1.—, Форостіна 1.—.

Якби чие назвище поминено у виказі, просимо повідомити Бюро К. П. (Львів, Бляхарська 11.) коли й на чію адресу виславо жертву.

Жертводавців просимо пересилати жертви виключно на адресу кред. тов. „Дністер“, Руська 20, вкл. кн. ч. 9888.

За Бюро культ. помочи для укр. зайн. земель

Др. Іван Кристякевич.

З сим числом розсилаємо для вигоди передплатників і читачів замовленне на наші видання й чеки поштової щадниці ч. 107.090, котрими просимо висилати передплату на „Вістник“ і „Ukrainische Nachrichten“, як також і належитість за замовлені книжки та жертви на українські національні ціли. Звертаємо увагу, що передплата на „Вістник“ від 1-го мая підвищена.

Адміністрація.

Чех шукає учителя української мови

для познайомлення з Україною, її народом і українським національним рухом. Звертати ся листовно до адміністрації „Вістника“ під гаслом „Чех“.

Свій до свого!

Українська кравецька робітня.

Рік оснування 1904.

Теодор Савула, Wien, I, Riemergasse Nr. 2

подає до ласкавої відомости п. т. земляків, що виконує всякого роду роботи кравецькі, як мужеські, так і жіночі з добірного матеріалу — солідно й по уміркованій ціні. Одяги мужеські, жіночі, священічі, військові та студентські. Добірний склад матерій на місці, від найдешевших до найвибагливіших.

Зміст: Гінденбург командантом також українського фронту. — Деса Українка. Про ведета (казка). — Карло Гільдебранд. Російська безбеска. — Полонений Микола Струмок. Тарасу Шевченкови. — Др. Евген Левіцький. Листи з Німеччини. VII. — Н. В. Суспільно-економічні відносини в Фінляндії. — І. Н. За тиждень. — Вісти: XXII засідання Заг. Укр. Ради. Український заговор в Росії. Сумне чи смішне? Вищий науковий заклад у Подлаві. Коломия. Розселенне народів західної Росії. Виглад про білоруську справу. Права Білорусинів у зайнятій Німеччиною території. Білянс Німеччини за два роки війни. Переслідуванне преси в Росії. Наданне прав російського громадянства Полякам і Чехам. Смерть Пилипа Свистуна. Аудієвич і його захист. Зріст адміністративних засланців в Росії. Собачі кости додатком до мяса в Київі. На Волині. Націоналізація російських шкіл. В Росії починають готувати ся до миру. — Бібліографія. Памяти Івана Франка. — Жертви на волинські школи.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.